

БІБЛІОТЕКА

Українське Слово

Ч. 5

Ціна 2 м.

В ПЯТІ РОКОВИНИ СМЕРТИ
ІВАНА ФРАНКА.

Bibliothek des „Ukrainske Slowo“.
No. 5. Zum 5. Todestage Iwan Frankos.

ВИДАВНИЦТВО
„Українське Слово“
В БЕРЛІНІ

Бібліотека „Українського Слова“

Ч. 5.

**В п'яти роковини смерти
Івана Франка.**

**Проект зі збереження
спадщини
української еміграції**

БЕРЛІН, 1921.

Іванові Франкові.

Дня 28. травня 1916. року серед самого розгару великої війни, в один із найбільше трагічних моментів в історії українського народу, заснув на віки великий поет і невтомний робітник на полі рідної культури, Др. Іван Франко.

Колись писав він у своєму архиві, в „Мойсею“:

Твоє царство не з сеї землі,
Не мірська твоя слава!
Але горе, як звабить тебе
Світова забава.

Замість світ слобонити від мук
І роздору і жаху,
Будеш ти, мов розчавлений черв,
Що здихає на шляху.

Ціле своє недовге, а повне вели-тенської праці життя він кріпко три-мався цих слів. Ніколи не звабила його „світова забава“, він заєдно роз-думував над тим, як „слобонити світ від мук“, як свій народ охоронити „від роздору й жаху“, і хоч не був

„високий як кедр, ні як пальма вродливий“, то всеж таки став королем душ наших, боронив і захищав нас „спижевими шпичками“, скрашав пустирі наші народні „молочним квітом“ свого вітхнення і коли ми все краще і ширше розросталися він „гинув і згинув на шляху“.

Як Мойсей провадив нас 40 літ до обіцяної землі по скалистій, безводній пустині нашого народнього життя, виховав у цій важкій мандрівці нове, здорове, ідейне покоління, отсих борців за волю і правду народню, котрих передовою сторожею були наші „Січові стрільці“, — але самому йому не судилося увійти до нової країни, до соборної, незалежної української держави.

Після Шевченка став центральною постаттю нашого життя, вогнищем, в якому зосереджувалися всі наші політичні, суспільні і культурні стремління. Не було партії, для котрої Іван Франко був-би байдужим чоловіком, не було визначніщої одиниці, яка не відбивала-би на собі рефлексу його гарячого й ясного духа, не було моменту, який не вязався-би з його великим іменем.

Коли ми за останні літа з невідомих і безмовних рабів стали народом голосним у світі, коли ми перетривали такі великі злидні, таку історичну руїну і не перемінилися у попіл і вугілля на згарищах народніх, коли не вмерли духом, лиш з надією у кращу будучність глядимо перед себе, так це в значній мірі заслуга його генія і його прямо безпримірної, всесторонньої роботи.

Редакція „Українського Слова“ у вяті роковини смерти Івана Франка з великою пошаною клонить голову перед його достойною постатею і отсе число часопису шле на його могилу, як один з численних, дрібних листків до вінка його невянучої слави.

Богдан Лепкий.

Іванові Франкові в п'яті роковини смерти.

Не було тобі втіхи великої
На терновій дорозі життя.
В нетрях пущі великої, дикої
Ти шукав для себе забуття.

Серед реву юрби гамірливої
Наслухав голоси вищих сфер,
І до ночі тужив зорішливої,
І від туги за сонічком мер.

Праву руку простяг своєму ближньому
В жмені серце ніс власне, любов, —
Аж в блуканні тому дивовижньому
До самотного гробу дійшов.

Отсі слова пишу не для ритму й риму,
а тому, що так уявляю собі покійного Івана
Франка.

Він для мене не співець боротьби й контрастів,
не каміняр на шляху поступу, не той що діри у
плотах затикає, як він сам про себе казав, ні,
я вважаю його перше всього великим поетом,
тим чужинцем на шляхах реального життя,
тим безпритулним мандрівцем по базарах
торговища людського, тим бездомним
Перебендею, що на самотну могилу ходив
з Богом розмовляти.

Серед бурі прагне симфонії тишини, в тишині
ловить гамір надходячої бурі, в днину тужить
до горішливої нсчі, в опівніч за сонцем
скучає, вічно невдоволений життям і собою,
водолаз на дні океану, летун в десятому
вимірі вселенної, шукає абсолютної правди,
безумовної логіки існування, — з тої породи,
що Данте, Мільтон, Гете, Шевченко, хоч не
подібний до жадного з них, бо

геній мусить бути інший як другі, мусить бути оригінальний. Спільною їх прикметою — печать страждання, бо тільки в стражданнях родяться великі твори, а дешевою цінсю дорогих цінностей не купити.

Його особистий трагізм, трагізм великого поета, який не розуміє марних душ і вони ніяк не можуть його зрозуміти, трагізм одиниці, яка мусить вести дефензиву з оточенням, щоб добувати велике — невідоме, цей трагізм збільшався у Франка трагедією народу, котрого був рідним, щире любячим сином.

Це вже тягар, під яким навіть плечі велитня мусять угнутися.

І Франко угнувся під отсим кам'яним хрестом, тому літ п'ят.

Від його смерти й до нині у нас війна революція, руїна. У боротьбі за наше народне існування заслanyaємося ним, як одним із наших сталевих щитів. Беремо із його творів і з його життя те, що нам конечно потрібне, щоб ратувати себе. Але то, що творило ядро його душі, вогнище його духа, джерело його творення, — те лишаємо нещасливим від нас нащадкам. Вони мають змалювати його справжній портрет, мають схопити ці незмінимі риси його духової подоби, мають скласти синтез з цього, що в Франку було вічного і незалежного від проминаючої хвилини.

Я мав честь пережити з Покійником декілька щасливих днів у моїй батьківській хаті, в Бережанському повіті й на Поділля, в Циганах. Мені не було ще літ 20; життя до мене що лиш усміхалося з усіми привабами й чарівними надіями, я був — весна. А Франко переживав тоді саме полудне своїх гарячих жнив. Не легко було мені, молодому, зрозуміти цього великого женця на нашому народньому лоні. Але нині, по трийцяти літах, образ його виринає переді мною, як образ великого поета, поета в творах і в життю, в слові і в ділі. Вічно задуманий, вічно шукаючий чогось, вічно збираючий в одно безліч ниток існування, безліч явищ, вражінь, помічень. Відпочинку шукає в пущі всіляких наук, в праці знаходить забуття. В гаморі суспільно-політичної боротьби, в агітації, організації, полеміці бере участь, жертвує своїм часом, навіть здоров'ям, добром, здобуває пошану, вдяку, стає авторитетом, але дома почуває себе що лиш у „Зівялому листю“, у „Вишенським“, в „Панських жартах“, а перше всього в „Мойсею“. „Мойсей“ — це він, там найбільше з того, що творило його „святую-святих“. „Прольог“ до цієї поеми — його найсильніше слово. Мало коли українська мова доходила до цієї висоти тону, до цієї зворушливої, потрясаючої сили, що там. Прольог до „Мойсея“ дзвенить як стріла з лука невідомої найвищої

сили — абсолюту. Вбиває низьке і нікчемне
ради високого й достойного ...

Не розуміли ми його —, і я і ви, і всі ми.

Така вже доля великих.

Суворим здавався він нам і непривітним,
ніби чужим.

А між тим він ніс серце у сціпленій жмені,
серце любови повне.

Обіцяної землі, до котрої нас вів, не
побачив.

І нам до неї далеко.

Треба йти, треба боротися, гадкою і
ділом, працею мязів і енергією мозгових
звоїв. „Вони“ борються разом із нами,
великою боротьбою за гробу: Хмельницький,
Шевченко, Драгоманів, Франко і дехто
другий.

Вони ще живуть разом з нами.

Аж колись, — коли? — того ніхто не
скаже, вони спічнуть у своїх власних святинях,
як статуї вилиті з бронзу, або куті з білого
мармору, суцільні, замкнені в собі — вічні.

Д. Дорошенко.

Пам'яті Івана Франка.

П'ять років, що ділять нас від дня смерти Франка, — ще занадто малий час, щоб ми могли як слід збагнути й оцінити все багатство й велич того насліддя, що полишив нам цей величень духа: бо тільки на певній віддалі може змірити людське око діяча такого масштабу, яким був Іван Франко, цей один з найбільших організаторів української нації. Його всеоблємлючий геній зміг охопити всі ділянки духового життя українського, не знаючи ніяких кордонів, ніяких етнографічних та історичних меж; витвори його духа однаково зрозумілі, близькі й однакове значіння мають для Українця з Карпатського Підгірря як і для козака з далекої Кубані, по скільки в тому і в другому озвався голос національної стихії.

Усе своє многотрудне життя, усі свої могучі сили, увесь свій геній від-

дав Франко на службу своєму великому, хоч темному й нещасливому народові на те, щоб з цього народа, зведеного історичною долею на ступінь найнищої верстви, найглибшого шару на споді людської маси, — створити націю; щоб з того „безбатченка в отчизні“ зробити громадянина, господаря у власній хаті, достойного наслідника славної минувшини своєї землі. Не плаксивим співцем „убогого народу“, не оборонцем покривджених ілотів, не адвокатом паріїв, але гордим королем духа був цей хліборобський син і будив він своїх оспалих земляків, вказуючи їм їхнє властиве місце не серед слабих і малих, але серед великих і сильних.

„Твоїм будущим душу я трівожу,
„Від сорому, який нащадків пізніх палитиме,
„Заснути я не можу. . .“

Се міг казати лиш поет, у якого почуття національної чести було так високо розвинуте, як се було у Франка. Тому його поезія має велике, облагороднююче, виховуюче значіння, так само, як і всі його писання: від них віє скрізь здоровим, бадьорим духом. І словом і ділом боровся Франко за те, щоб наблизити „воскресний день

повстання „лико, здійсниться національний ідеал і наш народ, мов той „хазяїн домовитий“ оглянеться по своїй хаті і по своїй — вільній — ниві. Віра в неминучість приходу цього дня була в його така міцна, що він висловлював її в часи найтяжчої спроби, пишучи в передмові до останньої своєї книги („В наймах у сусідів“), підчас московської інвазії 1914. року, що ця війна і принесене нею лихо, обернуться таки в кінці на добро українському народові.

Це воскресення великої нації провидів Франко своїм віщим пророчим духом: ще в кінці 1900. року, коли піднесене молоддю українською гасло самостійної України „тверезі“ і „розважні“ люде зустріли як утопію, як недосяжну мрію, він один з поміж старших заявив (в статті „Поза межами можливого“), що все залежить од твердої волі і од рішучого бажання: „нехай і так, писав він, нехай з нашої теперішньої перспективи, та з погляду практичного, здорового хлопського розуму (сі слова ужив він іронічно) ідеал самостійної України лежить для нас поки що поза межами можливого; але не забуваймо, що тисячні стежки, що ведуть до здійснення цього ідеалу,

лежать ось-тут, під нашими ногами, і тільки від нашого бажання, від нашої свідомости того ідеалу залежить, чи підемо в напрямку до нього, чи звернемо на зовсім інший шлях“.

Всім маловірним, всім, хто покладає надії тільки на чужу поміч, на збіг обставин, на щасливий випадок, добре було-би пригадати ці слова людини, що сорок літ, серед гнітучого „сирітства духового“ вказувала народові путь до ідеалу і йшла сама певним кроком, знаючи, куди йде і куди веде за собою. Дарма, що Франко не дожив дня воскресення і, як опбетизований ним Мойсей, помер на порозі землі обітованої.

Дарма, що й те суспільство, серед котрого і для котрого працював він, яке так щедро по королівськи обдаровував скарбами свого духа, — так мало його цінило й шанувало за життя: він, як справжній король не потребував ні похвали, ні нагороди; він і не бажав нічого для себе самого, він вважав себе за першого слугу свого народа, за скромного каміняра на шляху поступу. Але його ждала найвища нагорода: невміруща слава за гробом; його ждало місце в Пантеоні найбільших синів України, тих,

що їх ім'я стає найдорожчим і най-улюбленим.

Що Франко, так само як Шевченко, належить усьому народові, усій українській нації, найкраще має виявитись в дні роковин, коли кожнa партія, кожен напрям громадської думки буде старатися засвоїти Франка собі, зробити з його представника й виразника своїх партійних поглядів. Розуміється, це буде помилкою, бо геній Франка і його широка думка стоять понад усякими вузькими межами, понад партійними доктринами й сектярською виключністю. Але в цьому засвоєнню Франка окремими течіями української громадської думки існує й певна рація: справді бо, все що єсть найкращого в кожнім ідейнім напрямку, найблагороднішого і дійсно людського, — все те було близьке духу Франка, все те знаходило собі місце в широкому царстві його думки і уяви.

Ще прийде час, коли твори Франка знайдуться в руках у кожного письменного Українця, а його подвижницьке життя стане предметом пильних дослідів і великого подиву; тепер же, коли ми всі так поріжнені між собою, так распорошені й розбиті,

зневірені й знеохочені, нехай нам як провідна зоря присвічує та віра, те гаряче непереможне бажання, що одухотворювали великого українського письменника. Перед такою вірсю і перед таким бажанням не встоять ніякі перешкоди, що ставить доля на шляху до здійснення нашого національного ідеалу.

М. Тр.

Тернистим шляхом.

(Із життя Івана Франка.)

Нашому великому письменникові, поетові й громадянинові Іванові Франкові дала доля гіркий, тернистий, важкий шлях.

Перші дитячі роки його були щасливі. Він жив при батьках, на селі. Батьки були заможні селяне й мали добру вдачу. Свого найстаршого сына Івана вони особливо любили й дали йому кращу долю, ніж самі мали, бо віддали його на науку до школи.

З переїздом до мійської школи скінчилися його щасливі дні: Василіянська школа в Дрогобичі привітала малого сільського хлопця дуже зле

Франко багато терпів побоїв і згущань від учителів, а також, і у більшій ще мірі, від своїх шкільних товаришів, що зле поводитися з „хлопською“ дитиною.

В перших уже роках шкільної науки Франкові прийшлося перенести особисте, важке горе — помер його батько. Одначе добрий вітчим не занехаяв пасенка і продовжував добре діло батька, далі посилаючи хлопця до школи.

Гімназіяльні роки Франка не були кращі, ніж міська школа. Цей час був такий сірий, такий важкий, такий гнітучий, що лише велике бажання „світла, знання“ удержували Франка при школі. Бідне помешкання, постійне голодування, бідна одіж, а таком нетовариське, насмішливе відношення з боку шкільних товаришів це все надзвичайно утруднювало життя й науку. Радощів у Франка не було майже ніяких. Одна втіха, одна відрада — здібности: нагородою за сіре, сумне життя стає йому той новий світ, який давала йому наука.

Коли Франко був у шостому класі знову важкий удар упав на нього — доля забрала йому матір.

Роки університетських студій у Львові подібні до гімназіяльних. Такіж

сумні, такіж сірі. Франко уже відстав від сільського життя з його невеликими радощами і втіхами, невеликими змінами, а до життя своїх товаришів із інтелігенції не зміг пристати. Звичайно, мусів сам дбати про себе: немав ніякої матеріальної помочі, ані моральної будь-якої підпори.

Уже молоді студентські літа Франка виявили його велику, талановитість. Він енергійно працює над науками, немало прикладає сил і часу для письменської діяльності. Постійна, поважна праця, великі здібности швидко видвигають його на широку громадську ниву і він стає вже в молодому віці поважним письменником і відомим громадянином.

Одначе й тут доля готувить йому гіркий, тернистий шлях. Зараз на початку своєї письменської діяльності — 1877 р. — Франка зустріла вязниця. Вязниця була для нього важким і несподіваним ударом. Франко остаточно й на довго позбавився звязків зі світом. Ніхто на протязі 9 місяців його у вязниці не відвідував, ніхто не старався облегчити його долі, зробити яку-будь приємність. Родини, яка-би могла це зробити, не було, в громадянстві також не було нікого: тодішне громадянство цуралося Франка.

Арештований і засуджений за ідею, для якої тогдішне українське громадянство Галичини не мало зрозуміння, Франко не міг мати ніякої опори серед свого суспільства. Немав він опори нігде. „Старий світ“ був проти його, гостро поборюючи його думки й роботу, „нового світа“ ще не настало. Був, правда, невеличкий гурток студентів, що брав на себе тягар нового життя, нових ідей, але налякані переслідуваннями, захитані сумнівами вони не змогли утворити нового громадського круга і поволі вертали до „старого світа“.

Франка „викинула суспільність“: Пізніше Франко казав: Хто вибирається голосити нові ідеї, мусить бути все готов на терпіння. Одначе, як видно із його творів того часу, таке відношення було для нього важким, незаслуженим горем, наповнило його почуттям кривди, горечі і жалю.

Так стався розрив межі Франком і тодішнім громадянством і цей розрив лишив сліди на протязі цілого його життя на відношенню між Франком і громадянством. Властиво, Франко ніколи не увійшов уже в круг громадянства, не злився з ним, а все залишався у нім до деякої міри чужим.

Франка лаяли, казали, що баламутить народ, виключали із товариств, але Франко не скорився і продовжував свою роботу: проповідь нових форм життя. Франко завзято ломав скалу темряви, кривди, брехні „і звав мільйони до бою“.

Для поширення нових думок закладав Франко спільно із своїми приятелями такі органи: „Громадський Друг“, „Дзвін“ і „Молот“, в яких порушував і обговорював нові питання для тодішньої суспільности.

Серед цієї роботи, в 1880 р. арештовано його другий раз. Підчас арешту страшенно бідував морально і фізично, поки не вирятували його нечисленні приятелі.

З початком 1881. р. видавав місячник „Світ“, де помістив багато наукових статей, розвідок, багато віршів.

Два роки пізніше став Франко працювати у львівському „Ділі“, а ще трохи згодом й у „Зорі“. Не дивлячись на талановиті статті Франка, що високо піднесли обидві ці часописи, відношення до нього було недобре: його контролювали, цензурували, усували, взагалі, поводитися так, начеб це був не визначний письменник і громадянин знайвищим почуттям обов'язку,

лише звичайний наймит. Працювати було важко і гірко.

Весною 1886. р. Франко одружився у Київі, а в осени його „викинули“ із „Зорі. Тоді Франко пішов, шукаючи праці, „у найми“ і став працювати у польській часописі „Курєр Львовскі“, а також друкувати свої статті, переклади своїх творів і по иншій польській пресі.

Літом 1889. р. Франка арештують третій раз і держать цілком невинного 10 тижнів у в'язниці. Одначе Франко не падав духом, не кидав пера, а працював ще з більшим завзяттям.

Талан Франка розвивається все пишніше, збільшуються плоди його творчости. Франко завойовує собі щораз визначніше місце в нашім письменстві, імя його стає щораз голоснішим, находить прихильників; громадянство не відмавляє йому уже свого більшого признання й пошани. Твори Франка, продиктовані щирим бажанням загального добра й поступу, щирою любовію до рідного народу й рідного краю, проломили лід байдужности і рутенства галицького громадянства.

З початком 1890. р. почав Франко із Павликом видавати добре редагований радикальний півмісячник „На-

род“, який зробив великий вплив на тодішню галицьку суспільність.

Після докторського іспиту у Відні, Франко почав готуватися на професора української літератури й мови, при львівським університеті. Але через те, що не мав за собою ніякої протекції між Поляками — професури не дістав. Так само не дістав Франко і місця посла до парламенту, куди двічі вибирали його виборці.

Пізніше, 1894. р., почав Франко видавати перший у нас, справжній європейський, літературно-науковий журнал „Життя і Сила“, де містив багато своїх розвідок, оповідань, поезій. З 1898 им роком Франко присвячує всі свої сили літературно-науковій роботі в „Науковому Товаристві ім. Шевченка“ й редагує, між иншим, перший поважний український місячник „Літературно-Науковий Вістник“.

За свою невпинну працю, за нові слова волі й нового укладу життя, судилося Франкові випити багато горя від української й польської суспільности. Хоч і признавали в нім великого письменника, одначе відносилися до нього неприхильно, як до провідника „лихих і шкідливих ідей“.

Признання й пошана громадянства відносилися лише до творів Франка,

не торкалися його особи. Його праці неначе відривалися від його. І тим самим Франко показує характеристичне суспільне явище, коли можна бути найбільшим працею й заслугами в своїм народі і одночасно самотнім, чужим, серед громадянства.

Так минуло 25 років тяжкої літературної праці серед важкої праці і постійних розчаровань. Суспільність, одначе, вшанувала його щирим ювілейним святом. І ювілейний рік приніс уже повне признання Франкові від своїх і чужих, всі називали Франка першорядним артистом слова, ученим найвизначнішим діячем українського слова.

Не багато радощів зазнав Франко у своїому життю, багато кривди, нещастя переніс він, судьба била його. Останній важкий удар, то була важка недуга, яка мучила письменника 8 років і поклала в могилу.

Із Франком український народ втратив великого генія — поета, творця нових західно-європейських думок, визначного вченого й критика, визначного й великого провідника — громадянина. Сільське походження, конфлікт з громадянством, суспільні відносини і цілий ряд особистих нещасть,

створили те, що цей визначний письменник і громадянин мав виїмково нещасну долю, що ціле його життя було велика кривда, велике страждання.

Доля не втішила Франка, не дала йому побачити солодкого плоду безнастанних його трудів: нової, вільної України. Смерть забрала Франка саме тоді, коли мало засяяти сонце волі над многострадалльною Україною.

Іван Божичко.

Перше знайомство з творами Івана Франка.

Ще до цього часу в Галичині панує думка, що твори І. Франка мало знають на Україні Наддніпрянській. Безперечно, цей погляд має певну рацію. Українські видання навіть белетристичні з великими труднощами переходили через австро-російський кордон до 1905. року і тому були відомі лиш в тісному колі українських „громадян“ великих міст.

Революція 1905. року відчинила шлях галицьким книжкам на українські землі бовшої Росії, але ширше їх росповсюдження стримувалося низьким рівнем національної свідомости наддніпрянської суспільности, її інертністю до національних форм життя.

Лиш студентська молодь той авангард української інтелігенції, який ніколи не рвав звязків з Галичиною, скористався цією нагодою.

Треба було чекати вогняного відродження революції 1917. року, щоб духовне життя українського народу по обох боках Збруча злилося в одну річку і зникла на завше різниця в ідеології, мови й ортографії, хоч рецидиви колишнього поділу виявляються все ще спорадично і дають себе знати до сьогоднішнього дня.

Своє знайомство з творами Франка почав я з 8 класи гімназії. Ставився тоді я з деяким упередженням до галицьких видань, які здавались мені написаними дуже тяжкою, штучною мовою, од якої в мене починала боліти голова. Прочитавши декілька сторінок, загортав я бідолашну книжку і відклав її на бік.

Але якось випадково попалась мені до рук книжечка галицького авто-

ра, яка не то що зацікавила, але цілковито захопила мене. Було то одеське лубочне видання — здається Фесенка — одної казки Франка, назву якої я вже забув, з аляпуватим, кольоровим малюнком, друкована, звичайно, ярижкою. В цій казці оповідалося про те, як Іван Лінтюх нарікав на свою долю наймита, не бачучи світа Божого за роботою.

Почувши такі нарікання, чарівник дав Іванові перстень, який досить було лише повернути на пальці, щоби кожне його бажання виконувалося без найменшої затрати енергії.

Спершу Івана незмірно тішив той перстень, але безцільне, хоч і сите життя йому швидко набридло і він через деякий час, закинувши перстень у річку, знову став наймитом, але більш не нарікав на свою долю, яка примушує його знову тяжко працювати.

Ця казка мене зачарувала. Перечитав її декілька разів і неодмінно постановив ознайомитись з іншими творами цього письменника, що вміє так талановито й захоплююче писати.

Нелегко це було зробити в невеликому провінціяльному місті, де я тоді жив і лише щось через пів року

дістався мені до рук від знайомого студента „Лис-Микита“ тогож автора. Ще більш, ніж казка про Івана Лінтюха, сподобалась мені ця книжечка, хоч і не один раз довелось заглянути в „Українсько-Російський словник“ Дубровського....

Це було як раз перед війною.

Знялась велика світова хуртовина. Українське життя так було придушено і страшливо замовкло, що оден визначний діяч на сторінках „Української Жити“ навіть запитував тоді чи воно взагалі існує.

Але як не змагались Москалі паралізувати український рух, він жеврів у глибині, щоб спалахнути на початку 1917. року стихійною пожежею.

Напередодні самої революції зявився „Мойсей“ Франка в Київі у виданні „Криниці“ сильно скалічений царською цензурою.

Він свідчив, що вогонь української свідомости не згас.

Після революції чимало творів Франка було передруковано на Наддніпрянщині. З них мені відомі такі: 1) видання декількох казок з талановитими малюнками Лапіна (В-во „Вернигора“), 2) „Панські жарти“, „Semper tunc“ („Криниця“), 3) „Поеми“, „Похо-

рон“, „Semper tiro“ (В-во „Сіяч“ у Черкасах), „Учитель“ (В-во „Наука“ у Винниці) і инш.

Ці видання спопуляризували імя Франка на великій Україні, хоч і не дали повного знання його творів, бо до цього часу не вийшло повного зібрання його творів, яке одно могло ознайомити з геніяльністю його письменницьких, публіцистичних і наукових творів.

Але в тяжкі часи московської реакції, коли підчас світової війни душився нещадно всякий прояв українства, годі було думати дістати почитати принаймі кращі твори Франка і тому мусів я знайомитися з ними з критичної розвідки С. Єфремова. Сталося це так.

Скаржився одного разу я товаришеві з київської студентської громади на те, що серед українських письменників мало дійсно талановитих людей; що досить у нас написати 5 віршів та декілька оповідань, щоби стати „письменником“, що читати переклади, або переробки з московської мови своїх краян, нудні розвідки галицьких „докторів“, бездарну белетристику написану стилем, „волапюка“

та нікчемні вірші, що найменше нудно.

Ви так думаєте? відповів мій знайомий. Милитесь. Ви просто не знаєте українського письменства і не соромитесь за нашими ворогами повторювати різні нісенітниці, не взявши собі труда їх перевірити.

Перечитайте Коцюбинського, Лесю Українку, Винниченка й тоді ви будете зовсім иначе говорити. Особливо треба прочитати Вам Франка, якого я рахую за найбільшого українського письменника, який перевищив навіть Шевченка“.

З огляду на те, що творів Франка я тоді не зміг дістати, мусів я задовольнитись лише розвідкою С. Єфремова.

Колиж уже по революції 1917. року я перечитав більшість творів тих письменників, яких мені радив колега, я справді переконався, що українська література має великі скарби: що справді І. Франко коли не перевищив, то, принаймі, зрівнявся з Шевченком, уступаючи мистецтвом форми і чистотою мови, але перевищуючи його змістом і глибиною своїх творів.

Видання Франкових творів.

Накладом „Української Накладні“ появилися в розпродажі 2 томи творів Івана Франка, а саме „Захар Беркут“ і „Перехрестні Стежки“.

З зовнішнього боку, як і взагалі всі видання „Української Накладні“ являються доказом, що „Українська Накладня“ старається задовільнити домагання публіки. Папір, друк, оправа не лишають бажати нічого кращого.

Поява цих творів, яких вже в нас не було на книжному ринкові, як частини духової спадщини нашого великого письменника, виконує велику прогалину в нашому письменстві. Тексти приготовані, заосмотрені передмовами і переглянені проф. Др. В. Сімовичем. Орфографію полишено ту саму, якою користувався Франко та додано пояснення для деяких слів, які моглиб бути незрозумілими для українського громадянства Наддніпрянщини.

„Захар Беркут“ повість з часів нападу Монголів на Галицьку Русь. Провідною думкою повісти, яка крім свого літературного значіння має теж і велику виховуючу вартість, є погляд, що Українці можуть вибороти свою незалежність громадським ладом, згодою та дружністю, незломно стоячи всі за одного і один за всіх, — прикметами, яких, на жаль, завше недоставало нам і не-

достає і сучасному українському громадянству.

„Перехрестні Стежки“ це образ життя українського громадянства у Східній Галичині у 80. роках ХІХ. століття. З мистецьким хистом та вірністю обсерватора малює автор українське обідране село „з головатими вербами з обломаними садками, болотняними вигонами, сірими стріхами, пообвалюваними тут і там плотами, з коршмою, що, мов пащека готова проковтнути всі здобутки цілорічної праці, з двором, що мов зуби якогось величезного звіря все готові гризти, калічити і смоктати кров“. Це саме час, коли український селянин пробуджується зі сну та починає інтересуватися політичним життям. Ці з нечисленної української інтелігенції, які бажали добра нашому селянинові, радіб були йому допомогти та покермувати народньою роботою, стрічають у своїй праці важкі перепони з боку правлячих польськикь кругів і вершків суспільства. Як не можна краще змальована тут ця система, яка придушє кожну одиницю та не дає їй змоги працювати в користь громадянства. Боротьба з тими перешкодами змальована тут у всіх деталях і тому „Перехрестні Стежки“ являються немов історичним документом праці над економічним і національним відродженням українського селянина.

З друкарні „Neue Zeit“ у Шарльотенбурзі.
